

جنگ هشت ساله و آینده‌اندیشی نظامی

مجید مختاری

در حال حاضر، جمهوری اسلامی ایران با تهدیدهای متفاوتی از حیث نوع و ماهیت روبه‌روست. پاسخ به برخی از این تهدیدها به قدرت نظامی و آمادگی دفاعی نیاز دارد و تجربه‌های جنگ هشت‌ساله در این زمینه بسیار مفید خواهد بود. باید توجه کرد که اتخاذ سیاست نظامی کارآمد برای پاسخ به تهدیدهای سخت به آینده‌اندیشی نیاز دارد و بخشی از این آینده‌اندیشی از درسها و تجربه‌های جنگهای گذشته به دست می‌آید. به طور کلی، پاسخ اساسی به این پرسش که چه رابطه‌ای میان آینده‌نگری و سیاست نظامی وجود دارد؟ به تحقیقات گسترده‌ای نیازمند است که باید از سوی مراکز تحقیقاتی و مطالعاتی انجام شود، اما در پاسخ اجمالی به این پرسش اساسی، باید اذعان داشت که چهار رابطه اصلی میان آینده‌اندیشی و سیاست نظامی قابل طرح است:

(۱) رابطه ذهنی و تحلیلی؛

(۲) رابطه عینی و تجویزی؛

(۳) رابطه ساختاری؛ و

(۴) رابطه تاریخی.

در بخش رابطه ذهنی و تحلیلی میان آینده‌اندیشی و سیاست نظامی باید براساس واقعیت‌های موجود، به پرسشهای زیر پاسخی تحلیلی ارائه کرد:

الف) تهدید کیست؟

ب) تهدید چگونه عملی می‌شود؟

ج) تهدید چه زمانی تحقق می‌یابد؟

در پاسخ به پرسشهای مزبور، درک واقعیت‌های موجود و نحوه نگرش و برداشت

سیاست‌گذاران نظامی از محیط بین‌المللی و کشور بسیار مهم و حیاتی است. سیاست‌گذاران نظامی برای ارائه پاسخ دقیق، که کمترین خطای ممکن را داشته باشد، باید نخست برداشتهای مختلف از محیط بین‌المللی و منطقه‌ای را شناسایی و سپس، واقع‌بینانه‌ترین آنها را انتخاب کنند. این انتخاب به دلیل شرایط متغیر بین‌المللی نمی‌تواند انتخاب نهایی تلقی شود؛ بنابراین، تحلیلگران نظامی باید با ایجاد چرخه بازاندیشی و تجدید نظر، خطاهای تحلیلی خود را به حداقل کاهش دهند و انتخاب نهایی را زمانمند یا روزآمد کنند.

در بخش رابطه عینی و تجویزی، سیاست‌گذاران نظامی کوشش می‌کنند تا چه باید کرد نظامی را تبیین و از طریق برآورد دقیق تواناییها و مقدرات، پاسخهای مرحله‌ای به تهدیدها را معین کنند. آنچه در این بخش درخور توجه است پیش‌بینی رفتار احتمالی دشمنان در هنگام دریافت پاسخهای نظامی کشور می‌باشد. هرچند این پیش‌بینی نمی‌تواند قطعی و با ثبات باشد، اما باید بتواند دورنمای برخوردهای بعدی دشمنان و پاسخهای مورد نیاز کشور را ترسیم کند در این مرحله، تحلیلگران نظامی می‌توانند با انتخاب گزینه‌های محتمل از رفتار دشمنان، سیاستهای مختلف نظامی را در برخورد با هر گزینه مشخص و تدابیر لازم را اتخاذ کنند.

سیاست‌گذاران نظامی در بخش رابطه ساختاری میان آینده اندیشی و سیاست نظامی، باید بتوانند متناسب با تهدیدهای متصور و روشهای مقابله، ساختارهای مورد نیاز در بخشهای مختلف نظامی را پیش‌بینی و ایجاد کنند. در این بخش، پاسخ به سؤالات زیر الزامی است:

- الف) سازمان‌دهی نیروهای مسلح برای پاسخ به تهدیدات چیست؟
- ب) در این سازمان‌دهی باید چه اصول و قواعدی رعایت شود؟
- ج) سیاست تسلیحاتی نیروهای مسلح چیست؟
- د) نیروهای مسلح برای پاسخ به تهدیدها به چه آموزشهایی نیاز دارند؟
- ه) سیستمهای لجستیک و پشتیبانی نیروهای مسلح باید دارای چه ویژگیها و شرایطی باشند؟

در بخش رابطه تاریخی میان آینده‌اندیشی و سیاست نظامی، مطالعه واقع‌بینانه تاریخ ایران ضروری به نظر می‌رسد. در این مطالعه، باید نقش و جایگاه ایران - دست کم - در

تاریخ معاصر و عوامل تبدیل ایران به یک کشور بین‌المللی شناسایی شوند. شناسایی این عوامل نشان می‌دهند که جایگاه ایران در نظام بین‌المللی، جایگاه ویژه‌ای است که در سالهای گذشته مرتب تکرار شده است و به کارگیری تجربه‌های گذشته، به ویژه در ابعاد نظامی اهمیت ویژه‌ای دارد. این جایگاه با بروز انقلاب اسلامی در ایران، برای نظام بین‌الملل اهمیت ویژه‌ای پیدا کرده است، چنانچه رخداد‌های نظامی در ایران پس از انقلاب نسبت به گذشته بسیار افزایش یافته و بر شدت آنها نیز افزوده شده است. تحولات بین‌المللی در اطراف ایران، به ویژه در ابعاد نظامی نیز گویای این واقعیت است که نقش و جایگاه ایران نسبت به گذشته اهمیت بیشتری یافته و با هیچ یک از کشورهای منطقه قابل مقایسه نیست. به عبارت دیگر، با توجه به این اهمیت و تأثیر پذیری ایران از روندهای جهانی و منطقه‌ای باید دید که جهان و منطقه به کدام سو در حرکتند و ایران چگونه می‌تواند با توجه به تجربه‌های نظامی گذشته، امنیت خود را تأمین کند. در گذشته نه چندان دوری، در لابه‌لای همین تحولات منطقه‌ای و بین‌المللی، جنگ گسترده و درازمدتی به جمهوری اسلامی ایران تحمیل شد که با مقاومت و ایثار مردم کشور به نتیجه درخشانی در تاریخ پرفراز و نشیب ایران رسید.

رهبران و مسئولان سیاسی و نظامی کشور با درک شرایط کشور و انرژی مترکمی که در اثر انقلاب اسلامی در جوانان پرشور و آگاه ایران ایجاد شده بود، با متجاوزان مقابله کردند و موفق شدند تهاجم یکی از کشورهای قدرتمند منطقه را که نظام بین‌الملل به صورت یکپارچه از آن حمایت می‌کرد، دفع و امنیت ملی کشور و مردم را تأمین کنند. توجه به دلایل پیروزیهای درخشان رزمندگان کشور در رویارویی با ارتش مجهز عراق می‌تواند راه گشای سیاست‌گذاران نظامی برای تدوین سیاست نظامی کشور باشد. اینکه چه تاکتیکها و ابتکاراتی این پیروزیها را رقم زد، این پیروزیها با تدابیر کدام فرماندهان و با چه ویژگیهایی به دست آمد، رزمندگان چه روحیه و ویژگیهایی داشتند و دهها دلیل دیگر که از طریق بررسی درسها و تجربه‌های جنگ هشت ساله به دست می‌آید، می‌تواند سیاست نظامی کشور را غنی کند و قدرت پاسخ‌گویی آن را در مقابله با تهدیدهای نظامی افزایش دهند. جنگ هشت ساله، گنجی است که از درون آن راههای غلبه بر دشمنان نظام جمهوری اسلامی ایران به دست می‌آید؛ بنابراین، نباید به سادگی از کنار آن گذشت.